

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 500 fr. per jaar

Postcheckrekening Nr 3185 22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

Plechtige Openingszitting van het Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel
op zaterdag 20 januari 1962

TER BESCHERMING DER ARCHITECTURALE SCHOONHEID

Rede uitgesproken door Mr. Frans DE LUYCK.

Het is een onbetwistbaar feit dat heden ten dage het materiële element voortdurend een aanzienlijker belang verwerft in het maatschappelijk leven en dit vanzelfsprekend tracht te verwezenlijken ten koste van het geestelijke.

Toch kan dit laatste nooit volledig worden uitgeschakeld, vermits het de basis blijft van de relatie, en vermits materiële verwezenlijking niet denkbaar is, zonder geestelijke conceptie en uitwerking.

De geschiedenis heeft herhaaldelijk aangetoond dat in bepaalde periodes het kulturele element op de achtergrond wordt geschoven en moet plaats maken voor de onmiddellijke noden, en zelfs dat, ondanks die achteruitstelling, het intellectuele nooit uitgeschakeld wordt, en meestal in hoedanigheid wint, wat het in hoeveelheid verliest.

Geest en kunstgevoelens, door de eeuwen heen aan gevoeld en gewaardeerd als een noodwendigheid, vinden zich vereeuwigd in uitingen, die hoewel materieel gemakkelijk opnieuw samen te stellen, angstvallig in hun originele vorm worden bewaard, omdat juist hun geestelijke en artistieke waarden slechts te benaderen zijn en niet te herscheppen.

De brokstukken van Apollo's tempel in het verwoeste Pompeï spreken meer tot ons in hun onvolledigheid, dan de heropgebouwde en aangevulde patriciërshuizen met hun waterdicht schaliedak, die de toerist in ditzelfde Pompeï kan bewonderen.

Het artistieke element in het materiële werk blijft immer bepalend voor zijn intrinsieke waarde.

Dit artistiek element is het bezit van de kunstenaar, het is uit de kunstenaar gegroeid en hij blijft er immer mee verbonden.

De kunstenaar is evenwel een menselijk wezen dat onderworpen is aan de essentiële menselijke wetten, en dat noodzakelijkerwijze dient rekening te houden met de nuchtere en zakelijke kanten van het leven.

Deze noodzakelijkheid veroorzaakt in hem de duali-

teit, enerzijds vrij te kunnen leven en kunst voort te brengen, en anderzijds die kunstuiting te doen renderen en zijn gave en begaafdheid te gebruiken tot het verwerven van wat materieel niet te ontberen en zelfs niet te versmaden is.

Het maecenaat, met de daaraan verbonden nadelen, heeft talloze kunstenaars in de mogelijkheid gesteld blijvende schoonheid te scheppen.

Staatsinstellingen hebben zich ten allen tijde ingespannen om kunstuitingen mogelijk te maken.

Doch met de sociaal-economische evolutie heeft ook de kunstenaar het besef opgedaan dat zijn werk een intrinsieke waarde heeft, die aan hem behoort, die er de waarde heeft aan gegeven.

In elke kunsttak is een beweging ontstaan tot eerbiediging van deze intrinsieke rechten van de kunstenaar op dat deel van zijn werk, dat de kunstwaarde ervan bepaalt, en dit streven, samen met de praktische verwezenlijking ervan, wordt dan teruggevonden in de wetgeving betreffende de auteursrechten.

Het is een onbegonnen taak een opsomming te geven van alle takken der kunstuitingen die bescherming vinden in de wetgeving op de auteursrechten.

Toch is het eerder verrassend te moeten vaststellen, dat de minst georganiseerde tak deze der architecten is, en dat de bescherming van hun auteursrecht slechts schoorvoetend werd aanvaard, zij het dan nog maar door de architect enkel een plaats toe te wijzen in de « Plastische Werken » of de « Kunstvoorwerpen ».

Kende de geschiedenis wel ooit een kulturele bloei-periode die haar vertolking niet vond in de architectuur ?

Bestaat er zuiverder uiting van de geest van de tijd dan deze die uitgedrukt werd in de pure lijnen der Gothiek ?

Geven dan de Renaissance- en de Barokstijl geen trouwe weerspiegeling van hun tijd ?

De huidige tijden vragen utilitaire constructies met

een maximum van economische uitbatingsmogelijkheden voor een minimum van kostprijs. De oprichting van een constructie als het Brusselse gerechtsgebouw is thans niet meer denkbaar, en geen magistraat noch advocaat zou nog veroordeeld worden om te werken in de duistere, haast — zoniet werkelijk — ondergrondse gerechtszalen van politierechtbanken, vrederechten en correctionele kamers onzer rechtbank, terwijl de ruime wandelzaal diepe indruk tracht te maken op de toeristen die er op bepaalde tijdstippen het wonderbare spel van licht en kleuren en luchtigheid komen bewonderen.

Vanzelfsprekend dragen thans — zomin als vroeger — alle nieuwe gebouwen een eigen typische kunststempel; maar ook nu, zoals vroeger, getuigt het talent van individuele kunstenaars, dat er nog architecten zijn die in de strakke kubieke gebouwen een lijn leggen of een lijn breken die het ene gebouw van het andere onderscheidt door dat bijzonder gevoel dat men kunst noemt, en dat zijn onvergankelijkheid verzekert.

De strak gehouden meesterwerken zoals de *Torre Pirelli* te Milaan, verwezenlijkt door de Italiaanse architect *Gio Ponti*, bewijst hoe men met beton, glas en aluminium kunst scheidt, die zich totaal verenigt met uitbatingsmogelijkheden en rendement.

En zo *Pier Luigi Nervi* — zij het in het moderne Sportpaleis te Rome, of in het Eeuwfeestpaleis te Turijn — een andere en meer geladen stijl bekomt in alle werken van de huidige architectuur, zal immer het bewust berekende en kunstvol opgevatte en uitgedachte gebouw onderscheiden blijven van de mathematisch berekende en louter lineair uitgetekende mastodont.

Ook hier zal de geschiedenis optreden als de onverbiddelijke scheidsrechter, die zal uitmaken dat ook in de meest moderne constructies de geest onbetwistbaar voorrang houdt op de materie.

Deze enkele losse beschouwingen doen het des te onbegrijpelijker voorkomen hoe het dan mogelijk is dat de bescherming van het auteursrecht van de architect slechts zoo aarzelend werd ingevoerd, en dat er zelfs nu nog geen sprake is van een zelfstandig statuut.

In het Romeins en Kanoniek recht wordt dit gebrek aan belangstelling verklaard, door het ontbreken van het verbod der reproductie van de kunstwerken en door het feit dat de openbare kunstconstructies werden beschouwd als « *legati ad populum* ».

Voor de latere tijdperken liggen verschillende verklaringen voor de hand.

Is het omdat de architectuur te zeer verbonden is met de wetenschappelijke principes, en in hoofdzaak in functie staat van utilitaire doeleinden?

Is het omdat de artistieke opvatting van de architect niet kan opwegen tegen het aanzienlijk belang der materiële verwezenlijking van zijn plannen, en omdat het scheppend werk, in de praktijk, de vergelijking niet kan doostaan met zijn technische kennis en tussenkomsten, waarbij zijn beroepsverantwoordelijkheid in niet geringe mate kan worden in het gedrang gebracht?

Is het omdat geen sanctie kan worden uitgevoerd op een betwist gebouw, tenzij wanneer de eigenaar zelf het auteursrecht heeft geschonden?

Of nog omdat het algemeen belang zich tegen een te strakke bescherming verzet, daar men moeilijk de architect kan verplichten steeds, hetzij dezelfde kunstwerken te ontwerpen, hetzij zich te inspireren aan oudere, reeds in het openbaar domein gevallen gebou-

wen, hetzij telkens een nieuwe constructie te ontwerpen?

Eén feit staat vast: dat aanvankelijk de Wetgever geen bescherming van auteursrecht voor de architect vermeldde, en dat aan dit tekort eerst verholpen werd door een jurisprudentiële uitbreiding van het auteursrecht der beoefenaars van de plastische kunsten, alvorens de Wetgever ook de architecturale scheppingen zou opnemen onder de generieke benaming der Plastische Kunsten en Tekeningen.

Het Decreet van 19 juli 1793 regelde de eerste wettelijke bescherming van de auteursrechten.

Het artikel één werd als volgt opgesteld:

Les auteurs d'écrits en tout genre, les compositeurs de musique, les peintres et dessinateurs qui feront graver des tableaux ou dessins, jouiront durant leur vie entière du droit exclusif de vendre, faire vendre, distribuer leurs ouvrages dans le territoire de la République, et d'en céder la propriété en tout ou en partie.

De sancties van deze wet bestonden in de verbeurdverklaring der kwestieuze werken en de betaling van de prijs van 3000 exemplaren door de namaker en 500 exemplaren door de verkoper.

Het decreet spreekt van geen auteursrechten van de architecten, zomin als de daarop volgende Wet van 25 januari 1817, uitgevaardigd tijdens het Hollands Bewind, en deze van 21 oktober 1830, die trouwens enkel de « *dramatische werken* » betrof.

Het valt onmiddellijk op dat de sancties door het Decreet voorzien niet konden worden toegepast op de schending der auteursrechten van de architect.

Nochtans werd de architect door de oude Franse rechtspraak gelijk gesteld met « *les autres créateurs d'ordre graphique* ».

En spoedig werd deze zienswijze gedeeld door onze Belgische rechtsmachten.

De rechtspraak aanvaardde dat, zo het waar was dat de architect niet vernoemd werd door het Decreet, de geest van de Wet toch zijn erkenning toeliet.

Inderdaad zegde de Rechtbank van Koophandel te Luik in haar vonnis van 15 november 1883 (J.T. 1884 kol. 30), uitspraak doende in het geding van de ontwerper der plannen van het gebouw der Nationale Bank te Antwerpen, tegen de uitgever van een tijdschrift waarin deze plannen zonder zijn toestemming werden afgedrukt: « *... il y a lieu de distinguer dans la profession de l'architecte, la production qui est du domaine de la pratique courante, ou qui résulte directement de l'enseignement donné dans toutes les écoles ou académies, et celle qui est le résultat d'études spéciales, de connaissances exceptionnelles et qui par cela même, revêt un caractère marqué d'individualisme. Qu'une production de cette nature est évidemment une création et que celle-ci, quand elle appartient aux Beaux-Arts, doit tomber directement sous l'application du décret.* »

Dit alles nam echter niet weg dat de vele misbruiken weelderig bleven woekeren.

En niet alleen de architect was hiervan het slachtoffer, doch haast alle beoefenaars der plastische kunsten.

Het strekt ons land tot eer dat het een eerste internationaal congres belegde te Brussel in 1858 dat volledig gewijd was aan de studie van een wetgeving ter bescherming van het auteursrecht, en met als resultaat dat verschillende landen onmiddellijk overgingen tot het invoeren van een dergelijke Wetgeving.

De eerste spade werd in ons land gestoken, het gebouw werd elders echter eerst opgetrokken.

In waardige stijl betreurde de heer Jules de Borghgrave, verslaggever van het wetsontwerp dat op 22 maart 1886 onze Wet op de Auteursrechten zou worden, dat ons land zich had laten voorbijstreven op een gebied waarin het werkelijk baanbrekend werk had geleverd.

De noodzakelijkheid van een nieuwe Wetgeving werd door hem klaar en duidelijk aldus voorgesteld:

« En 1875, Monsieur Carolus, artiste-peintre, membre de l'Académie de Belgique, avait trouvé à la vitrine d'un marchand de tableaux, « Le départ des jeunes mariés », vendu depuis plusieurs années et appartenant aujourd'hui à une des plus importantes galeries d'Europe.

Cette reproduction portait la signature imitée de l'artiste.

Monsieur Carolus fit assigner le marchand. Celui-ci fut acquitté en première instance et en appel et Monsieur Carolus fut condamné aux dépens des deux instances.

L'arrêt de la Cour de Gand porte en substance: que le peintre, qui vend son oeuvre sans réserve, transfère à son acquéreur le droit de copie et de reproduction, que l'art 425 du Code pénal de 1810 n'atteint que l'auteur même de la reproduction, que la vente comme tableau original d'une copie portant une fausse signature n'était pas prévue par la loi pénale belge.

Intutile de rappeler l'émotion que cet arrêt provoqua dans la presse, l'opinion publique, les cercles artistiques et l'Académie.

Depuis cependant — voegde de heer Jules de Borghgrave eraan toe — rien n'est changé et nous vivons sous ce remarquable régime qui fait fleurir en Belgique de véritables fabriques de Corot, de Courbet, de Diaz, de Millet et bien d'autres. »

(Doc. parl. Chambre des Représ. Sess. 1884-1885, p. 255).

Tijdens de besprekingen zo in de Kamer als in de Senaat werd het probleem der auteursrechten ernstig onderzocht.

Voor het eerst wordt nu ook de architect nominatim vernoemd.

Nog steeds wordt hij ondergebracht onder de rubriek van de beoefenaars der Plastische Kunsten.

Is het nu omdat onze Wetgevende Kamers van die periode, niet alleen verwoede verzamelaars van schilderijen en beeldhouwwerken bezaten, die met name tijdens de debatten werden vernoemd en die er zelfs trouwens prat op gingen, maar zelfs kunstschilders telden zoals Slingemeyer, die thans nog onze zaal A van de Rechtbank van Koophandel krijgshaftige allures tracht te inspireren of te geven, of waren er misschien geen architecten tussen deze élite, het blijft een feit dat aan het speciale aspect van de auteursrechten van de architect geen bijzondere aandacht werd besteed.

De architect boekte evenwel toch een onbetwistbaar winstpunt. Een pertinente vraag werd gesteld tijdens de besprekingen in de Kamer van Volksvertegenwoordigers door Karel Woeste:

« Je prends un artiste dressant le plan d'une église ou d'un hôtel de ville et le livrant contre paiement à une fabrique d'église ou à une commune — zegde hij.

Quels seront les droits de l'artiste relativement à ce plan ?

Est-ce que par cela même que l'artiste aura fait le plan d'une église pour un village, il ne pourra tracer un plan du même genre ressemblant à peu de

chose près au premier pour un autre village qui lui demanderait une église pareille à celle dont il avait déjà fourni le modèle ?

Ce serait évidemment excessif et c'est pourquoi il convient de s'expliquer à cet égard (Ann. 1885-86 p. 78).

Zijn collega de Vigne steunde de vraag als volgt:

« Mais je suppose... qu'un architecte ait construit une maison avec façade pour un habitant de Bruxelles et il exécute une façade identique à une maison d'Anvers ou de Liège. On peut affirmer d'une manière tout aussi certaine qu'il ne commet aucun manquement à la loi du contrat.

La maison de Bruxelles ne perdra pas un sou de sa valeur par le fait qu'il en existe, soit ailleurs, soit à Bruxelles même, une pareille, et si son propriétaire se plaignait en justice, il serait débouté en vertu de la règle qu'étant sans intérêt, il est sans action ».

Door deze beide tussenkomsten werd de aandacht gevestigd op het specifiek karakter van het auteursrecht van de architect. Het valt te betreuren dat enkel het aspect van het reproductierecht werd aangeraakt en dat geen volledige studie van het ganse probleem werd gemaakt met als gevolg dat de architectuur het statuut der andere plastische kunsten moest volgen.

Amendementen strekkende tot een afwijking van het reproductierecht van de architect werden trouwens afgewezen in beide Wetgevende vergaderingen, zodat dit reproductierecht in zijn volle omvang werd behouden.

De Wet van 22 maart 1886 die — het weze terloops aangestipt — niet van openbare orde is, zodat partijen conventioneel kunnen afwijken van de voorgescreven regelen (Cas. 2 juni 1932 - Pas. 1932 I, 182), heeft dus voor de eerste maal in onze rechtsgeschiedenis de bescherming der auteursrechten van de architect georganiseerd.

Alleen de auteur van een letterkundig of artistiek werk, zegt artikel één, heeft het recht zijn werk te reproducieren of de reproductie ervan toe te laten op welke wijze en onder welke vorm ook.

Artikel 8 der Wet bepaalt dat de verkrijger van het auteursrecht of van het beschermde werk, dit werk niet mag wijzigen, om het te verkopen of uit te baten, noch een gewijzigd werk in het openbaar tentoonstellen, zonder de toestemming van de auteur of dezes rechthebbenden.

Vervolgens bepaalt artikel 9 dat de kunstwerken niet kunnen worden inbeslaggenomen zolang zij niet zijn uitgegeven, of klaar zijn voor de verkoop of de publikatie.

En ten slotte bepaalt artikel 19 dat de overdracht van een kunstvoorwerp niet de overdracht van het reproductierecht medebrengt voor de verkrijger.

Hoewel, in tegenstrijd met de vroeger bestaande wetteksten, de Wet van 22 maart 1886 de architect uitdrukkelijk vernoemt, geeft ze hem toch geen speciaal statuut, onderscheiden van dat der andere beoefenaars der plastische kunsten, doch rangschikt hem eenvoudig onder deze laatsten.

Een eerste vraag stelde zich voor wat de architect betreft, te weten wat juist het voorwerp zou zijn van de bescherming.

Zijn het de plannen en schetsen alleen? Zijn het de gebouwen zelf? Of worden beide ten slotte beschermd?

Aanvankelijk heeft onze rechtspraak alleen de bescherming erkend der plannen en tekeningen. Volgens deze thesis immers zou het gebouw zelf niet de eigen-

dom zijn van de meester van het werk, waarop de architect niet de minste aanspraak kan maken.

De Rechtbank van eerste aanleg te Leuven heeft na de eerste wereldoorlog kennis moeten nemen van het geding dat tegen de toenmalige rektor der Leuvense Universiteit werd ingeleid door de Amerikaanse architect Warren, die de plannen voor het wederopbouwen der Universitaire Bibliotheek had gemaakt, en die ondermeer de borstwering had ontworpen met het volgende opschrift «*Fuore teutonico diruta - dono Americano restituta*».

Mgr Ladeuze meende dat, vermits de oorlog reeds tot het verleden behoorde en de betrekkingen met Duitsland hernomen waren, het niet meer gewenst was dit opschrift te handhaven, en beval eenvoudig de weglating ervan.

De architect verzette zich ertegen en beweerde dat zijn auteursrecht niet alleen de plannen en tekeningen betrof doch eveneens de verwezenlijking ervan.

De Leuvense Rechtbank aanvaardde de stelling van de architect en besliste dat niet alleen de plannen en tekeningen doch eveneens het gebouw zelf beschermd moest worden, en zelfs voegde de Rechtbank eraan toe, moest het verwezenlijkte gebouw als copie of reproductie worden beschouwd, dan nog moest het als dusdanig worden beschermd.

Het Hof van Beroep te Brussel evenwel in zijn arrest van 15.12.1930 (B.J. 1931, p. 140) heeft dit vonnis teniet gedaan, bewerende dat, zo het waar is dat de bouwheer het plan niet mag veranderen, hij wel de materiële uitwerking in de constructie mag wijzigen.

Het uitwerken van het plan in de oprichting van het gebouw, zou slechts een reproductie geweest zijn in het uitsluitend voordeel van de bouwheer, en de architect zou hierop zijn auteursrecht verliezen.

Sedertdien is de rechtspraak verder geëvolueerd en kan thans als vaststaand worden aanvaard dat niet alleen de plannen en tekeningen doch ook de uitgevoerde gebouwen en voorgevels als plastisch kunstwerk dienen beschermd (Brussel 16.6.1954 J.T. 1955, 5).

Deze oplossing schijnt ons de meest logische te zijn. Inderdaad wordt aan het publiek niet tentoongesteld een reeks plannen en tekeningen doch wel een uitgevoerd gebouw. Doch deze zeer logische oplossing zal juist oorzaak zijn van verschillende moeilijkheden in de verdere toepassing der maatregelen ter bescherming van het auteursrecht.

Het spreekt vanzelf dat niet elk plan of niet elke gebouwde constructie in hun geheel en als dusdanig zullen beschermd zijn.

Niet het technische op bouwkundig gebied, maar alleen het *strikt architecturale* wordt beschermd (Les Nouvelles - V Le Droit d'auteur N° 353).

Dient natuurlijk ook uitgesloten al wat tot het openbaar domein behoort.

De Franse rechtspraak aanvaardde aanvankelijk als criterium: *Quand la pensée qui préside à la conception est élevée et quand son exécution relève un grand mérite, l'oeuvre doit être protégée comme oeuvre artistique* (Trib Civ de la Seine, 20.4.1885 Manillot p. 137).

Zeer terecht werd dit criterium door de rechtsleer verworpen en Stolfi beweerde zelfs dat het onbetwistbaar de fundamentele principes schond van de Wet, die abstractie maakt van de mindere of meerdere verdiensten van het werk. Volgens deze auteur dient het werk beschermd: *du moment que l'oeuvre présente quelque marque de l'activité personnelle de*

l'auteur». (Stolfi, *Traité Théorique et pratique de la propriété littéraire et Artistique*, N° 545).

Ook op dit punt zijn de Belgische rechtspraak en rechtsleer het thans eens, wanneer ze als maatstaf aannemen *het originele en het artistieke van de schepping* (Brussel 2 april 1953, Res et Jura, 401 - Brussel 16 april 1954 - J.T., 109).

(Rb Brussel 23-5-51 Pas. III, 90 - Rb. Luik 22.11.1883 - Claes et Bonjean XXXII, 439 - Rb Luik, 7.6.1902 Pas. III 1903, 51).

Die oorspronkelijkheid kan bestaan in het verwerken op een nieuwe wijze van verschillende elementen, die op zichzelf ook nieuw kunnen zijn of die zelfs elk afzonderlijk genomen tot het openbaar domein behoren.

De oorspronkelijkheid kan echter volgens onze huidige rechtspraak niet bestaan in het bereiken van harmonie alleen. (Brussel 2 april 1953, J.T. 1954, 23 - Rb Brussel 23.5.1951, Pas. III, 90).

Verskillende elementen putten uit het openbaar domein en verenigen zodat een harmonisch geheel wordt bereikt is niet nieuw, niet artistiek en niet onuitgegeven meende ons Hof van Beroep. Want iedereen streeft het harmonisch geheel na en mag dit doen. Men mag trouwens de taak van de architect niet onmogelijk maken, door hem telkens weer te dwingen tot het scheppen van nieuwe vormen of hem te verplichten tot het kopiëren van wat in het openbaar domein is gevallen.

Eens het voorwerp van het auteursrecht bepaald, dient te worden onderzocht in hoeverre de theoretische bescherming van het auteursrecht van de architect werd uitgewerkt en in hoeverre dit praktisch kan worden verwezenlijkt.

Om het even welke kunstenaar heeft het recht *zijn werk te tekenen*.

Ook de architect heeft dus het recht zijn plannen en tekeningen met zijn naam te ondertekenen, en zich aldus als schepper van het werk kenbaar te maken.

Over deze regel kan moeilijk een betwisting rijzen. Doch qua beroepsfierheid en aanzien heeft de architect minstens evenveel belang om ook op zijn in constructie gerealiseerde scheppingsgave, tevens produkt van zijn studie en arbeid, zijn naam te zien aanbrengen op een geschikt plaats in de voorgevel van het gebouw.

Die voorgevel evenwel behoort hem niet toe, doch is de private eigendom van de bouwheer. Indien dus de eigenaar weigert de naam van de architect te laten aanbrengen dan kan deze hem daartoe ook niet dwingen.

In zijn arrest van 16 januari 1941 (Pas. I, 11) heeft het Hof van Cassatie deze stelling formeel bevestigd en duidelijk verklaard dat het auteursrecht van de architect op het volgens zijn plannen opgerichte gebouw, hem niet het recht geeft zijn naam op dit gebouw aan te brengen, daar dit recht zijn oorsprong vindt in het eigendomsrecht en niet in het auteursrecht.

De onvolkomenheid van het auteursrecht op dit gebied blijkt nog meer uit het volgende geval:

« Een architect ontwerpt voor een cliënt een gebouw dat hij zelf buiten het weten van zijn cliënt eenvoudig heeft afgetekend van een origineel artistiek gebouw van een zijner collega's.

De benadeelde collega stelt een rechtsgeding in tegen de nabootser:

In dit geval zal de Rechtbank niet kunnen bevelen de naam van de nabootser weg te nemen, indien de eigenaar er zich tegen verzet, en zelfs zou het vonnis op dit punt niet uitvoerbaar zijn. De naam van de nabootser zal dus blijven prijken in al zijn glorie.

Alleen de auteur beschikt over het reproductierecht van zijn werk, aldus art. 19 van de Wet van 22 maart 1886.

Zo is het klaar dat de bouwheer die plannen heeft besteld bij een architect voor het oprichten van een bepaald gebouw, deze enkel gebruiken mag voor dat bepaald gebouw, en ze niet mag laten dienen voor een of meer andere. We behandelen hier vanzelfsprekend enkel de concepties die beschermd worden door de Wetgeving over de auteursrechten.

De architect daarentegen blijft het recht behouden voor andere cliënten gelijkaardige plannen op te maken.

Hij draagt zijn reproductierecht niet over samen met de afgifte der plannen, tenware er uitdrukkelijk zou bedongen geweest zijn dat hij geen gelijke of gelijkaardige plannen zou maken.

We hebben reeds aangestipt dat op dit punt twee pertinente opmerkingen werden gemaakt om de draagwijdte van dit reproductierecht te beperken, doch dat ten slotte geen wijziging werd aangebracht aan de tekst, zodat het reproductierecht in zijn volle omvang behouden is gebleven.

Wil dus de bouwheer dat het voor hem ontworpen gebouw éinig blijve in zijn streek, agglomeratie of land dan moet hij dit uitdrukkelijk in de overeenkomst bedingen.

Reproductie van een plan of gebouw kan op verschillende wijzen gebeuren.

Het zal dan ook aan de Rechter behoren te appreciëren in hoeverre een inbreuk werd gepleegd op dit deel van het auteursrecht van de architect.

Een plan aftekenen of een gebouw getrouw nabootsen is vanzelfsprekend een namaking, verboden door de Wet.

Doch opdat er ongeoorloofde reproductie zou zijn, moet niet noodzakelijk een ganse voorgevel worden afgetekend.

Wat niet mag gereproduceerd worden door een ander dan de architect-auteur is het specifiek originele en artistieke dat zijn stempel drukt op het constructie-werk. Zelfs een détail kan aldus bescherming vinden.

Maar wat in gene mate beschermd wordt zijn de louter technische elementen of de bestanddelen die tot het openbaar domein behoren.

Zo werd ondermeer door een zeer recente beslissing elke bescherming in het kader der Wet op de auteursrechten geweigerd aan de ontwerper van het Atomium.

Een huis van een gekend type, en als dusdanig in het openbaar domein gevallen is geen product van geestelijk scheppingsvermogen en derhalve ook niet beschermd, besliste ondermeer het Hof van Beroep te Luik (7 juni 1902, Pas. 1903, II, 51)

De taak der rechtbanken en hoven in het vaststellen der oorspronkelijkheid van het artistiek element is niet gemakkelijk.

Temeer daar rekening dient gehouden met de stijl die eigen is aan elke tijd, en die trouwens aanleiding geeft tot het vormen van scholen. Een te enge toepassing van het begrip origineel kunstwerk met beperking van het reproduceren mag inderdaad niet leiden tot het beknotten der zuivere kunstvorming.

Het eigenlijke doel van de Wetgever moet geëerbiedigd worden.

Dit doel is de steeds zeldzamer wordende kunst-scheppende architect te verdedigen tegen zijn mis-schien commercieel meer ontwikkelde collega, die gewapend met fototoestel of camera, of zelfs eenvoudig vergezeld door zijn cliënt, op tocht gaat om een keuze

te doen in de verwezenlijkte kunstscheppingen van zijn confraters-kunstenaars.

Anderzijds strekt het auteursrecht zich uit tot alle reproducties, onder welke vorm ook. Vertrekkende van het standpunt dat het auteursrecht van de architect enkel de plannen en tekeningen beschermt, zouden hier geen ernstige moeilijkheden rijzen.

Doch het is thans algemeen aangenomen dat dit recht eveneens slaat op de gebouwen zelf.

Wanneer een fotograaf een foto maakt van een bepaalde plaats, dan fotografeert hij vanzelfsprekend de gebouwen die er opgericht werden.

In zijn arrest van 8 april 1952 (Pas. II, 67) meende het Hof van Beroep te Luik dat dit geen reproductie is van gebouwen doch enkel een voorstelling van een plaats, die niet dezelfde ontroering teweeg brengt als deze die zou zijn veroorzaakt door de reproductie van het werk alleen, en dat de auteur, die daardoor in zijn artistieke, professionele of wetenschappelijke belangen niet werd geschaad, de wetgeving over de auteursrechten niet mag inroepen.

Het Hof van Cassatie heeft deze mening niet gedeeld en verwierp het criterium «*émotion au moins semblable*» en «*simple représentation des lieux*».

Is er eenvoudig voorstelling van een plaats waarin een kunstwerk voorkomt, dan is dit laatste onafscheidbaar van het geheel, dat aldus volledig ongeoorloofd wordt. Het resultaat is dat het auteursrecht van de architect zich uitstrekt tot elke reproductie, zelfs fotografische, en zelfs zo de foto niet als kunstwerk werd bedoeld doch eventueel allen maar om verkocht te worden als prentbriefkaart. (Cas. 14.4.1955 - Pas. 1955, I, 884).

Het behandelde geval betrof de uitgever van prentbriefkaarten waarop een gezicht figureerde van openbare plaatsen en straten.

Men zal allicht begrijpen dat de strikte interpretatie dezer Wetgeving door het Hof van Cassatie aanleiding geeft tot zeer verstrekkende gevolgen.

De eenvoudige foto-amateur weze derhalve zeer voorzichtig in de keuze van de achtergrond voor zijn foto, want zelfs indien de persoon op het voorplan zijn grootste bekommernis verwekt, dan neemt het niet weg dat de auteur van het kunstwerk op de achtergrond hem juridisch terecht een verwijt kan maken zijn kunstwerk te reproduceren door middel van fotografie.

Veiligheidshalve weze hem dan ook aangeraden bij voorkeur zijn keuze te laten vallen op zeer oude, of volstrekt kunstloze gevels, ofwel dringend de rechtspraak of rechtsleer te onderzoeken betreffende criteria voor het al dan niet artistieke karakter van een voorgevel.

Het ware te hopen dat de rechtspraak deze zelfde principes niet zal toepassen op de eigenaar van het huis, en deze tenminste krachtens zijn eigendomsrecht zou gemachtigd zijn een foto te maken, zelfs van zijn huis of met zijn huis op de achtergrond.

De vraag stelt zich trouwens of de architect-auteur wel enig belang heeft bij de aldus strikt toegepaste principes, die hem immers een verdiende publiciteit en een verdiend aanzien doen ontberen, die gratis ten deel kunnen vallen aan de ontwerpers van serie of smakeloze gebouwen.

Volledigheidshalve weze tevens aangestipt dat de door de artikelen 13 en 14 der Wet van 22 maart 1886 voorziene uitzonderingen op het reproductierecht ten voordele van kritiek, onderwijs en pers niet van toepassing zijn op de plastische kunsten, zodat een foto ter illustratie van een zelfs lovende kritiek slechts met

toestemming van de auteur mag worden gepubliceerd. (Cass. 4-12-1952, Pas. 1953, I, 215).

Ten slotte blijft er ons nog over, een woord te zeggen over de zedelijke rechten van de architect op zijn kunstwerk, zoals die geregeld worden door art. 8 der Wet, dat verbiedt enige wijziging aan te brengen aan het kunstwerk om het te verkopen, uit te baten of in het openbaar uit te stallen, zonder toelating van de auteur of zijn rechthebbenden.

Steeds geen probleem voor wat het auteursrecht betreft op plannen of tekeningen van de op te richten gebouwen. Doch veelvuldig rijzen de moeilijkheden wanneer het verwezenlijkte constructies betreft.

De gelukkige bezitter of bezitster van een beeld of schilderij van een schoonheid, mag het oog verlustigen in dezès zuivere lijn of warme kleuren, zelfs indien bepaalde rondingen schroomvol door zijn of haar hand worden bedekt of... verdoezeld..., zolang hij of zij het niet te koop biedt, uitbaat of in het publiek tentoonstelt.

De tekst is ongetwijfeld zeer gelukkig voor de beoefenaars der plastische kunsten in het algemeen, doch even zeker minder geslaagd om ook toegepast te worden op de architecturale auteursrechten.

Zelfs zo de architect een waarachtige kunstvolle en originele voorgevel heeft uitgedacht, getekend en uitgevoerd voor zijn bouwheer, en een zeer stijlvolle en geproportioneerde deur heeft voorzien voor de bergplaats van de auto, rekening gehouden met de breedte van de wagen van de bouwheer, zou deze dan niet gerechtigd zijn om die deur te verbreden wanneer zijn nieuw aangekochte wagen breder is dan de voorgaande, en te breed is om in de autobergplaats te kunnen worden gestald?

Zeker zo hij zich tot dezelfde architect-auteur wendt, en deze artistiek overtuigd is en zich bekwaam meent om zonder de conceptie — volgens zijn kunstgevoelens — te schenden de noodzakelijk geworden verbreding te verwezenlijken.

Doch zo hij of... zo zijn rechthebbenden — zelfs maar om piëteitsredenen — menen dat dergelijk vandalenwerk niet te verwezenlijken is, dan blijft volgens artikel 8 der Wet, aan de bouwheer slechts de mogelijkheid over de ganse voorgevel af te breken, of de wagen voor de stijlvolle, doch te smalle garage-deur te laten staan, want zonder de uitdrukkelijke toestemming van de auteur of van zijn rechthebbenden, mag niemand het kunstwerk veranderen om het te verkopen, uit te baten of in het publiek tentoon te stellen.

Dezelfde moeilijkheid stelt zich wanneer de bouwheer tijdens de uitvoering der werken gebruik maakt van het recht hem toegekend door art. 1794 van het B.W. en zijn verbintenis met de architect eenzijdig verbreekt. We laten vanzelfsprekend de eventueel te betalen vergoeding buiten sprake en beperken ons enkel tot het probleem der auteursrechten.

Als een ander architect zijn collega opvolgt en het gewenst acht veranderingen aan te brengen aan de voorgevel om aldus een misschien wel minder mooie voorgevel maar alleszins een veel economischer verdeling van het gebouw te bekomen, schendt hij dan niet de auteursrechten van de architect?

Ongetwijfeld wel. Strikt genomen mag hij derhalve de voorgevel niet veranderen.

Maar... Qui peut le plus, peut le moins? Dus mag men een gebouw veranderen, vermits men het mag afbreken? Niets is minder waar, want door de afbreuk verdwijnt het ganse kunstwerk, terwijl het door de verandering misvormd blijft voortbestaan.

Aanvaardt men dat het auteursrecht van de architect niet allen slaat op plannen doch ook op de verwezenlijking ervan in het opgericht gebouw, dan dient elke verandering verboden, tenzij met toestemming van de auteur of zijn rechthebbenden.

Dit zeer onvolledig overzicht van een zeer complex gedeelte van ons recht kan ons leiden tot een eenvoudig besluit.

Het is onbetwistbaar noodzakelijk de auteursrechten van de architect verder te beschermen, en aldus de eerder zeldzaam geworden scheppende architect te wapenen tegen weinig schroomvolle collega's, die in werkelijkheid slechts teren op de kunstgave van de anderen.

Het is echter even onbetwistbaar dat om een juiste bescherming te verwezenlijken er dient rekening gehouden met de complexe verbintenis die eigenaar en architect met elkaar sluiten.

De enige oplossing ligt in een volledig onafhankelijk statuut voor de architect, dat rekening zou houden met de rechtmatige wensen en belangen van de eigenaar van het ontworpen gebouw en van de architect zelf.

Een statuut dat klaar en duidelijk zou uitmaken dat het auteursrecht niet enkel slaat op de plannen en tekeningen doch ook op de gerealiseerde constructies;

dat aan de architect uitdrukkelijk het recht geeft ook het gebouw te tekenen door aanbrenging van zijn naam;

dat aan de eigenaar, minstens wegens een ernstige reden zou toelaten, ondanks de weigering van de architect wijzigingen aan het gebouw aan te brengen, eventueel mits de naam van de architect te doen verdwijnen, zo deze het eist;

dat tevens een gezonde oplossing zou brengen voor het fotograferen van een plaats waarin een kunstwerk staat, door enkel de fotografische, of eenvoudige grafische reproductie te verbieden van het kunstwerk als dusdanig of als overheersend element;

dat ten slotte de kritiek en de opleiding zou regelen binnen de normale perken, zoals dit het geval is voor de letterkundige werken.

De architect-kunstenaar zal inderdaad meer baat vinden bij een meer beperkte bescherming doch die praktisch en zelfs economisch uitvoerbaarder is, dan de huidige algemene en verstrekkende regeling die hij deelt met kunstschilders, beeldhouwers en andere beoefenaars der plastische kunsten, doch die hem, wiens kunstbeleving te zeer verbonden is met andere juridische handelingen, in de onmogelijkheid stelt deze rechten integraal te doen toepassen wil hij materieel en financieel en zelfs in zijn aanzien niet te zeer benadeeld worden.

Zo weze het ons dan veroorloofd de wens uit te drukken, dat eerlang een nieuw statuut voor de architect het zeer summiere en op verschillende gebieden voorbijgestreefde of onvolledige statuut, dat door de Wet van 20 februari 1939 ingesteld werd, moge vervangen, en dat in dit nieuwe statuut tevens een regeling ter bescherming van zijn auteursrechten een plaats moge vinden.

Een regeling die aan de maatschappelijke eisen beantwoordt, en die praktisch uitvoerbaar is.

Een regeling, die de kunstscheppende architect daadwerkelijk wapent, zodat hij gemakkelijker reageren kan tegen de concurrentie, die zich slechts verrijkt door het bedrijven van intellectuele diefstal.

**Antwoord van Mr. Jaak VAN WAEG,
Voorzitter van het Vlaams Pleitgenootschap.**

Waarde Confrater, Mr. De Luyck,

Geen toehoorder die U kent zal verwonderd geweest zijn over de keuze van uw onderwerp: alles wat architectuur en moderne huizenbouw betreft heeft uw warme belangstelling; niet alleen de rechtsregel, ook de nieuwste bouwwijzen en materialen, stromingen en richtingen. Moest ik U vragen hoeveel van onze confraters die zich op het pad vol voetangels en klemmen hebben begeven van zelf een huis te bouwen, U terloops of meer uitgebreid om raad hebben gevraagd, ik ben er van overtuigd dat het een hele reeks zou zijn.

Ik weet dat U het bijzonder op prijs stelde dit jaar de openingsrede te houden, onder het stafhouderschap van Mr. Delvaux: het is immers bij hem dat U uw stage hebt gedaan, en U hebt ingewerkt in de honderd en één facetten van de advocatenpraktijk in bouwzaken.

Uw belangstelling gaat wel heel speciaal naar het architectenberoep en de juridische bescherming van al het waardevolle in het scheppende architectenwerk. Maar uw kennis van het bouwvak ook van zijn technische zijde, ook van de standpunten van aannemer, bouwheer, betoningenieur, of zo maar de bewoner heeft U de klippen van de eenzijdigheid doen vermijden. Uw uiteenzetting was geen doorhollen in de richting van « steeds meer bescherming », maar een evenwichtige nuchtere aanpak van een probleem met nochtans de bezieling van een doorlopende bekommernis voor alles wat U als waardevol voorkomt.

Indien ik dit, ongetwijfeld met heel deze vergadering, naar waarde weet te schatten, en als de juiste wijze van benadering van dit — en trouwens van de meeste — juridische problemen aanzie, maakt dit mijn taak — die traditioneel als de kritiek van de openingsrede aangezien wordt, — des te moeilijker. Niets zo gemakkelijk voor een voorzitter als een opningsredenaar die zich in zijn enthousiasme laat verleiden door extreme stellingen! Mijn taak wordt nog hachelijker als na mij zal spreken de auteur van het in Belgisch recht klassieke werk over de rechten en verplichtingen van de aannemer en de architect.

Mag ik mij dan, als het ware tussen twee « mensen van het vak » een ogenblik stellen op de plaats van « de gebruiker », het publiek, de rechtzoekende?

* * *

Een eerste reactie is wel dat het op het eerste gezicht niet zo moeilijk moet zijn redelijke en praktische regelen te vinden die rekening houden met de aanvaardbare behoeften van alle betrokkenen. Het is immers een domein waar ideologische verschillen of politieke passies geen rol spelen.

En wanneer wij dan de oplossingen nagaan zoals zij in feite toegepast worden, dan maakt men de bedenking dat ze dikwijls te ver gaan of niet ver genoeg. Uw voorbeelden zijn sprekend; de naam van de nabootser die men onmogelijk kan doen verdwijnen; de althans juridische risico's voor de fotoliefhebber.

Men voelt heel gauw en heel duidelijk dat de regelen voor beeldhouwwerken weinig aangepast zijn. Want van één ding ben ik zeker: U niet geachte toehoorder, en ik niet, en U ook niet Mr. De Luyck houden in feite bij het nemen van foto's rekening met de regel

die U zo scherp hebt gesteld. En wij zullen er niets aan veranderen na het horen van uw rede. Wij zullen rustig voortgaan dat te fotograferen wat ons aanstaat. Zonder ons te bekommeren over de vraag of er nu een architektonisch kunstwerk in ons gezichtsveld ligt en hoe lang de architect al dood is. Ik heb nog nooit een eigenaar van een buitengewoon geslaagd landhuis een bord zien plaatsen « opgepast, gevaarlijke hond en levende architect ».

Maar het merkwaardige is nu wel dit: het arrest dat zelfs het eenvoudig fotograferen van het architektonisch kunstwerk als ongeoorloofd bestempelt, heeft aan het konkrete behandelde geval een oplossing gegeven die naar ik hoop uw en mijn rechtsgevoel bepaald bevredigt. Dat degene die als handelsaktiviteit heeft prentbriefkaarten te maken, een beschermd gebouw niet mag fotograferen, zonder akkoord van de architect, wat er op neerkomt zonder dezès instemming met de kwaliteit van de reproductie en zonder passende vergoeding, dit zal iedereen als passend voorkomen. De onaanvaardbare logische konsekwenties van het beginsel gesteld door het Hof van Cassatie, en anderzijds de concreet goede oplossing, laten duidelijk aanvoelen dat de scheidingslijn niet daar zou mogen liggen waar ze ligt. En het beginsel gesteld door het verbroken arrest toont duidelijk aan dat de regelen voor de plastische kunst weinig bruikbaar zijn voor architectuur.

Het spruit voort uit de aard der zaken, een gebouw en een beeldhouwwerk beantwoorden nu eenmaal niet aan dezelfde behoeften. Het gebouw, ook het kunstwerk, is tegelijk een gebruiksvoorwerp. Niemand heeft eigenlijk een beeldhouwwerk nodig, althans niet zoals men een huis nodig heeft. Het hindert niemand dat hij een beeld niet mag veranderen zonder akkoord van de beeldhouwer en normaal zal niemand er zelfs aan denken een beeld te willen veranderen. De onmogelijkheid een landhuis of een expositieruimte, een station of een gerechtsgebouw te veranderen kan onoverkomelijke bezwaren opleveren. Elke eigenaar van een beeldhouwwerk zal geveid zijn met de benaming kunststuk Meer, de gelukkige eigenaar van een mooi woonhuis zal het op bepaalde ogenblikken onverholen als een ongeluk aanzien dat de drempel van de artistieke originaliteit bereikt werd, met al de verwickelingen als hij veranderingen wil doen.

En wanneer de rechtspraak dan, bij gebreke aan eigen normen voor de architectuur gedwongen wordt dezelfde toe te passen als voor plastische kunst, ziet men deze begrijpelijke reactie: voor een beeldhouwwerk, zoals voor een schilderij wordt bijna alles vermoed kunst te zijn. Het doet toch niemand kwaad en het doet altijd iemand plezier! Maar een bouwwerk moet vele hindernissen overwinnen vooraleer men het die oorspronkelijkheid wil toekennen nodig voor de toepasselijkheid van de wetgeving op het auteursrecht. Het is bijna: als het niet anders kan.

Geen wonder dat men niet tevreden is over zo'n regeling. Waarom zou het gewoon harmonieuze gebouw dat daarom nog geen origineel kunstwerk is, niet het volste recht geven aan de architect het te tekenen? En waarom wordt ook dat niet beschermd tegen slaafse nabootsing?

En zoals in vele materies waar de regel niet goed de werkelijkheid dekt, ziet men de rechter aarzelen